

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان شناسی همگانی

عنوان پایان نامه

ترتیب کلمات و قلب نحوی در زبان فارسی

رویکردی بهینه گرا

نگارش

روزبه ستاری قهفرخی

استاد راهنما

دکتر علی درزی

استاد مشاور

دکتر راضیه مهدی بیرق‌دار

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان شناسی همگانی

خرداد ۱۳۹۲

تقدیم به پدر و مادرم

برای مهر بی پایانشان

تشکر و قدردانی

از آنجایی که ترتیب عناصر سازنده جمله یکی از تفاوت های مهم میان زبان های مختلف است ، مطالعه و بررسی ترتیب کلمات در زبان فارسی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است . این موضوع زمانی اهمیت بیشتری می یابد که در زبان هایی همانند فارسی ویژگی خاصی مشاهده می گردد که باعث می شود عناصر سازنده جمله توانایی جابجایی و قرار گرفتن در موقعیت های متفاوت جمله را دارا باشند، قابلیتی که از آن به عنوان قلب نحوی یاد می گردد . پژوهش حاضر تلاشی است در جهت بررسی و مطالعه کلمات و قلب نحوی در زبان فارسی در چارچوب نظریه بهینگی . این اثر در واقع کوششی است اندک در جهت یافتن پاسخ برخی از سوالات پیش روی زبان شناسان.

اگر چه تمام سعی نگارنده بیان مطالبی جدید و به دور از تکرار بوده، اما قضاوت درباره ارزش این مطالب بر عهده خوانندگان گرانقدری است که با دانش خود بهترین داوران در این زمینه خواهند بود.

در طول نگارش این پایان نامه همانند تمام مراحل زندگی ، از لطف و محبت بی دریغ خانواده ام، به ویژه پدر و مادر مهربانم برخوردار بودم. شکیبایی، دلگرمی و مهربانی ایشان همواره یاری رسانم بوده و هست و اثر حاضر را به این دو عزیز تقدیم می کنم.

استاد گرانقدر سرکار خانم راضیه مهدی بیرقदार به عنوان استاد مشاور با ریزبینی خاص خودشان اشکالاتی را گوشزد نمودند که به بهبود ساختار و شکل متن حاضر کمک شایانی کرد.

استاد داور سرکار خانم دکتر آرزو نجفیان با دقت مثال زدنی به مسائلی اشاره نمودند که بسیار ارزنده بود. امیدوارم در اصلاحات انجام شده نظر ایشان تامین شده باشد.

دکتر ژائو کاستا نیز با در اختیار گذاشتن برخی از آثار خود، اینجانب را در طول نگارش رساله بسیار یاری نمودند، از لطف ایشان نیز بسیار ممنونم.

هر چه می اندیشم عبارتی شایسته و درخور برای قدردانی از استاد اندیشمندم جناب آقای دکتر علی درزی که دانش و وارستگی اخلاق ایشان بر هیچ کس پوشیده نیست، نمی یابم . ایشان علی رغم همه مشغله ها با مهربانی این شاگرد نوپایشان را به گرمی پذیرفتند و با بیان مطالبی ارزشمند راهگشای این جانب بودند. تنها می توانم در برابر بزرگیشان سر تعظیم فرود آورم ، چرا که جبران محبت بی دریغ شان میسر نیست.

قطعا هر اشکالی که در این پژوهش به چشم می خورد ناشی از ناتوانی ها و کم دانشی این جانب است که امیدوارم در آثار بعدی جبران شود.

چکیده

یکی از بارزترین تفاوت‌های موجود میان زبان‌های مختلف ترتیب عناصر سازنده جمله است و شاید به همین دلیل است که مطالعه ترتیب پایه و اشتقاقی کلمات مدت‌هاست که در چهارچوب نظریه‌های زایشی زمینه‌ای فعال برای تحقیق و پژوهش است. گستردگی تحقیقات انجام شده پیرامون ترتیب کلمات و قلب نحوی در قالب نظریه‌های زایشی، نشان‌دهنده اهمیت این موضوع در بحث‌های زبان‌شناختی است. اثر حاضر می‌کوشد تا با توجه به آرایش نسبتاً آزاد کلمات در زبان فارسی، ترتیب کلمات و قلب نحوی را در قالب نظریه بهینگی (پرینس و اسمولنسکی، ۱۹۹۳) مطالعه کند. برای این منظور پس از مقدمه، در فصل دوم نگاهی گذرا خواهیم داشت بر مبانی نظری، مفاهیمی نظیر: نحو نامتقارن، مشخص‌بودگی، ساخت اطلاعاتی، انواع حرکت‌های نحوی، جایگاه‌های موضوع و غیر موضوع، قلب نحوی و انواع آن و در پایان، نحو در نظریه بهینگی. فصل سوم در بر دارنده پیشینه تحقیقات انجام گرفته و بررسی آثار و آرای زبان‌شناسان پیرامون ترتیب کلمات و قلب

نحوی است. ابتدا ترتیب کلمات را مطالعه کرده ایم، سپس نظریات محققان پیرامون قلب نحوی در قالب سه رویکرد : تولید در پایه، حرکت نحوی (موضوعی یا غیر موضوعی) و فرضیه دوگانه ویلهوت (حرکت موضوعی و غیر موضوعی) بررسی شده است. فصل چهارم در دو بخش خلاصه می شود : بخش اول به سراغ ترتیب پایه کلمات رفته ایم و با تعریف سه محدودیت حالت، مشخص بودگی و ایستایی، ابتدا در حالت بی نشان و پس از آن با در نظر گرفتن ساخت اطلاعی، و معرفی محدودیت جدیدی به نام همترازی-تاکید سه وضعیت فاعل-تاکید، مفعول-تاکید و فعل-تاکید را تحلیل و بررسی نموده، و در هر حالت ترتیب بهینه را به دست آورده ایم . در بخش دوم قلب نحوی را مد نظر قرار داده با چهار محدودیت ایستایی، مبتدا- آغاز، همترازی - تاکید و فاعل در سه وضعیت فعل موکد، مفعول موکد و فاعل موکد این پدیده را مطالعه نموده ایم . فصل پنجم هم به نتیجه گیری اختصاص یافته است.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

۱	۱- مقدمه.....	۲
۱	۲- بیان مساله.....	۲
۱	۳- سوالات اصلی تحقیق.....	۳
۱	۴- فرضیه های تحقیق.....	۴
۱	۵- هدف ها.....	۵
۱	۶- ارزش و ضرورت انجام تحقیق.....	۶
۱	۷- کاربردهای متصور از تحقیق.....	۶
۱	۸- روش انجام تحقیق.....	۷

- ۷ - ۴ ۱ - روش تجزیه و تحلیل داده ها ۷
- ۸ - ۱۰ ۱ - قلمرو تحقیق ۸
- ۸ - ۱۱ ۱ - جامعه آماری و روش نمونه گیری ۸
- ۸ - ۱۲ ۱ - نگاهی اجمالی به زبان فارسی ۸
- ۹ - ۱۳ ۱ - برخی مشخصات دستوری زبان فارسی ۹
- ۱۰ - ۱۴ ۱ - ساختار کلی پژوهش ۱۰

فصل دوم: چارچوب نظری

- ۱۴ - ۲-۱ - مقدمه ۱۴
- ۱۴ - ۲-۲ - ترتیب کلمات ۱۴
- ۱۶ - ۲-۲-۱ - ترتیب پایه کلمات ۱۶
- ۱۸ - ۲-۲-۲ - همبستگی ترتیب کلمات ۱۸
- ۱۹ - ۲-۲-۳ - رویکرد روان - زبان شناختی به ترتیب کلمات ۱۹
- ۲۰ - ۲-۳ - نحو نامتقارن و ترتیب کلمات ۲۰
- ۲۳ - 2-4 - دلایل رد آرای کین ۲۳
- ۲۳ - ۲-۴-۱ - کریمی (۲۰۰۵) ۲۳
- ۲۴ - ۲-۴-۲ - درزی - انوشه (۱۳۸۹) ۲۴
- ۲۵ - ۲-۴-۳ - طالقانی (۲۰۰۶) ۲۵
- ۲۶ - ۲-۵ - ترتیب کلمات و قلب نحوی ۲۶
- ۲۸ - ۲-۶ - ترتیب کلمات در زبانهای ترکیبی و غیرترکیبی ۲۸
- ۲۹ - ۲-۷ - ساختمان کلی زبان ها از دیدگاه رده شناختی ۲۹
- ۲۹ - ۲-۷-۱ - زبانهای ترکیبی ۲۹
- ۳۱ - ۲-۷-۲ - زبانهای غیر ترکیبی ۳۱
- ۳۳ - ۲-۸ - زبان فارسی: زبانی ترکیبی یا غیر ترکیبی ؟ ۳۳
- ۳۶ - ۲-۹ - مشخص بودگی ۳۶
- ۳۸ - ۲-۱۰ - انواع مشخص بودگی ۳۸
- ۳۹ - ۲-۱۱ - اثر وابسته ۳۹
- ۴۱ - ۲-۱۲ - ساخت اطلاعی ۴۱
- ۴۴ - ۲-۱۳ - مبتدا ۴۴

- ۴۴..... ۱-۱۳-۲- مبتدای جدید (جابجا شده)
- ۴۵..... ۲-۱۳-۲- مبتدای پس زمینه ای
- ۴۷..... ۱۴-۲- تاکید
- ۴۸..... ۱-۱۴-۲- نشاندار کردن تاکید با استفاده از تکیه
- ۴۹..... ۲-۱۴-۲- انواع تاکید
- ۵۱..... ۱۵-۲- زمینه
- ۵۲..... ۱۶-۲- انواع جایگاه ها و حرکت ها
- ۵۲..... ۱-۱۶-۲- جایگاه موضوعی
- ۵۲..... ۲-۱۶-۲- جایگاه غیر موضوعی
- ۵۲..... ۱۷-۲- تاثیر عبور
- ۵۲..... ۱-۱۷-۲- تاثیر عبور ضعیف
- ۵۳..... ۲-۱۷-۲- تاثیر عبور قوی
- ۵۳..... ۱۸-۲- قلب نحوی
- ۵۳..... ۱-۱۸-۲- مقدمه
- ۵۴..... ۲-۱۸-۲- تعریف قلب نحوی
- ۵۵..... ۳-۱۸-۲- انواع قلب نحوی
- ۵۹..... ۱۹-۲- نظریه بهینگی
- ۶۰..... ۱-۱۹-۲- شکل گیری نظریه بهینگی
- ۶۰..... ۲-۱۹-۲- نظریه بهینگی چیست؟
- ۶۱..... ۳-۱۹-۲- مفاهیم پایه در نظریه بهینگی
- ۶۳..... ۴-۱۹-۲- ساختار نحو در نظریه بهینگی
- ۶۵..... ۵-۱۹-۲- مفهوم بهینگی
- ۶۶..... ۶-۱۹-۲- تابلو
- ۶۸..... ۷-۱۹-۲- بهینگی
- ۶۸..... ۸-۱۹-۲- مسائل و مشکلات OT در نحو
- ۶۹..... ۹-۱۹-۲- محدودیت ها

فصل سوم: پیشینه تحقیقات

- ۷۳..... ۱-۳-۱- مقدمه

- ۳-۲- ترتیب کلمات در زبان فارسی و نظر نوینسندگان..... ۷۳
- ۳-۲-۱- درزی (۱۹۹۶)..... ۷۳
- ۳-۲-۲- کریمی..... ۷۷
- ۳-۲-۳- معین زاده (۱۳۸۴)..... ۷۹
- ۳-۲-۴- درزی - انوشه (۱۳۸۹)..... ۸۰
- ۳-۳- رویکردهای مختلف به قلب نحوی در زبان شناسی زایشی..... ۸۱
- ۳-۳-۱- رویکرد اول: تولید در پایه..... ۸۱
- ۳-۳-۲- رویکرد دوم: قلب نحوی و حرکت غیر موضوعی..... ۸۴
- ۳-۳-۳- رویکرد سوم: فرضیه (دوگانه) ویلهوت..... ۸۵
- ۳-۴- قلب نحوی؛ اختیاری یا اجباری؟..... ۸۵
- ۳-۵- مطالعات اخیر پیرامون قلب نحوی..... ۸۷
- ۳-۵-۱- زبان شناسان غیر ایرانی..... ۸۸
- ۳-۵-۲- زبان شناسان ایرانی..... ۹۷

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل

- ۴-۱- مقدمه..... ۱۰۵
- ۴-۲- نحو بر پایه نظریه بهینگی..... ۱۰۵
- ۴-۳- آغاز بحث..... ۱۰۶
- ۴-۴- ساختار دستور بهینگی..... ۱۰۷
- ۴-۴-۱- رتبه بندی محدودیت ها..... ۱۰۷
- ۴-۴-۲- انواع محدودیت ها..... ۱۰۸
- ۴-۵- چرا نظریه ی بهینگی؟..... ۱۰۸
- ۴-۶- ترتیب بی نشان کلمات..... ۱۱۱
- ۴-۷- مشخص بودگی و مفعول مستقیم..... ۱۱۱
- ۴-۸- حالت..... ۱۱۲
- ۴-۹- استخراج محدودیت ها و رتبه بندی آنها..... ۱۱۳
- ۴-۹-۱- درونداد..... ۱۱۵
- ۴-۹-۲- رتبه بندی محدودیت ها..... ۱۱۶
- ۴-۱۰- بررسی ترتیب کلمات در زبان فارسی با در نظر گرفتن ساخت اطلاعی آن..... ۱۱۹

- ۱۱۹.....مفروضات لازم. ۱-۱۰-۴
- ۱۲۱.....رتبه بندی محدودیت ها. ۲-۱۰-۴
- ۱۲۵.....قلب نحوی در زبان فارسی و نظریه بهینگی. ۱۱-۴
- ۱۲۶.....محدودیت ها. ۱-۱۱-۴
- ۱۲۸.....رده بندی محدودیت ها. ۲-۱۱-۴

فصل پنجم: نتیجه گیری

- ۱۳۵.....مقدمه. ۱-۵
- ۱۳۷.....پی گیری فرضیه های مطرح شده در ابتدای اثر. ۲-۵
- ۱۳۹.....جمع بندی و ملاحظات کلی. ۳-۵
- ۱۴۱.....پیشنهادها و سوالات پیش رو. ۴-۵
- ۱۴۳.....فهرست منابع. ۴-۵
- ۱۵۲.....واژه نامه انگلیسی - فارسی. ۵-۵

فصل اول

کلیات پژوهش

۱ - ۴ - مقدمه

در این فصل به ارائه مطالبی کلی درباره ساختار اصلی تحقیق خواهیم پرداخت . این فصل در حقیقت نشان دهنده مسیری است که پیش رو داریم.

۱ - ۴ - بیان مساله

ترتیب کلمات^۱ و قلب نحوی^۲ دو مفهوم کاملاً مرتبط و درهم تنیده اند که در واقع بحث و بررسی پیرامون یکی ضرورت تحقیق درباره دیگری را آشکار می سازد. قلب نحوی را گاهی مترادف با ترتیب آزاد کلمات^۳ دانسته اند و گاهی تعریفی متفاوت از آن ارائه کرده اند . اما در هر صورت آنچه قطعی می نماید، آن است که چنانچه بخواهیم پیرامون قلب نحوی به پژوهش و بررسی بپردازیم ناگزیر از بحث درباره ترتیب کلمات خواهیم بود. بنابراین مساله مطرح شده در این پژوهش حول محور دو موضوع مهم در نحو یعنی ترتیب کلمات و قلب نحوی در زبان فارسی می چرخد.

قلب نحوی پدیده ای است که اغلب در زبان های با آرایش واژگان آزاد مشاهده می گردد. بنابراین برای مطالعه درباره آن باید ابتدا ترتیب پایه ای کلمات را مشخص کرد و آنگاه پیرامون سایر ترتیب های برگرفته از آن به بحث و استدلال نشست.

---

1. word order
2. scrambling
3. free word order

برای این منظور نگارنده با برگزیدن نظریه بهینگی^۴ و نحو در قالب این نظریه (با استناد به دلایلی که در بخش های بعدی به آن اشاره خواهد شد) ترتیب پایه کلمات^۵ در زبان فارسی و به تبع آن پدیده قلب نحوی را در این زبان مورد کنکاش قرار داده است.

به طور خلاصه می توان مساله های مطرح شده در این تحقیق را به شکل زیر بیان نمود.

- ۱- ترتیب پایه ای کلمات در زبان فارسی چیست؟
- ۲- رفتار زبان فارسی در برابر جابجایی سازه های جمله چگونه است؟
- ۳- آیا در زبان فارسی پدیده قلب نحوی مشاهده می شود؟
- ۴- چگونه می توان براساس نظریه بهینگی قلب نحوی را در زبان فارسی تحلیل و در نهایت توصیف و تبیین کرد؟

۱-۴ - سوالات اصلی تحقیق

آنچه تاکنون اشاره شده، مساله های کلی و اساسی مطرح در پژوهش حاضر بود. اما اگر بخواهیم قدری دقیق تر و ریز بینانه تر با مساله روبرو شویم، باید به دنبال پاسخی مناسب برای سوالات زیر باشیم. پیش از هرچیز باید تعیین کنیم که آیا نظریه بهینگی ابزاری مناسب جهت تشخیص ترتیب پایه کلمات و توصیف و تحلیل پدیده قلب نحوی در زبان فارسی است؟ چنانچه پاسخ مثبت است آنگاه بررسی کنیم که:

- ۱- محدودیت های نحوی^۶ لازم برای تعیین ترتیب پایه کلمات در زبان فارسی کدام اند؟ رتبه بندی^۷ آنها به چه شکل است؟
- ۲- ترتیب پایه کلمات در زبان فارسی چیست؟
- ۳- تاثیر عوامل کلامی و گفتمانی^۸ بر انتخاب ترتیب پایه کلمات و قلب نحوی چگونه است؟
- ۴- محدودیت های نحوی لازم برای ارائه تحلیل درباره قلب نحوی در فارسی کدام اند و رتبه بندی آنها چگونه است؟

---

4. optimality theory
5. base word order
6 . syntactic constraints
7. ranking
8. discourse

۵- این تاثیر چگونه توصیف می شود؟

۶- آیا می توان براساس رتبه بندی محدودیت های نحوی میان خوش ساختی^۹ و بد ساختی^{۱۰} طیفی مدرج^{۱۱} برقرار ساخت؟

۷- آیا می توان بر پایه نظریه بهینگی در خصوص اجباری یا اختیاری بودن قلب نحوی اظهار نظر کرد؟

۱- ۴ - فرضیه های تحقیق

نگارنده معتقد است نظریه بهینگی که نظریه ای نسبتاً جوان، به ویژه در حوزه نحو است، قادر به پاسخگویی پیرامون سوالات مطرح شده در زمینه ترتیب پایه ای کلمات و قلب نحوی در فارسی است، بنابراین فرضیه های رساله عبارتند از:

۱- ترتیب پایه ای کلمات را سه محدودیت حالت^{۱۲}، مشخص بودگی^{۱۳} و ایستایی^{۱۴} مشخص می کنند و ترتیب اولویت آنها چنین است:

مشخص بودگی << حالت << ایستایی

۲- ترتیب بی نشان^{۱۵} کلمات در زبان فارسی به صورت «فاعل + مفعول + فعل» و یا همان SOV است.

۳- عوامل کلامی نظیر مبتدا^{۱۶} و تاکید^{۱۷} نقش به سزایی در تعیین ترتیب نشان دار کلمات دارند و این عوامل با بررسی محدودیت همترازی- تاکید^{۱۸} و مبتدا-آغاز^{۱۹} مورد مطالعه قرار گرفته است. (در مورد ترتیب بی نشان و پایه کلمات، عوامل کلامی حذف شده اند. علاوه بر این قلب نحوی در زبان فارسی متأثر از عوامل کلامی و گفتمانی است).

۴- قلب نحوی در فارسی با استفاده از چهار محدودیت زیر که ترتیب اولویت و نحوه رتبه بندی آنها نیز ذیلاً مشخص شده مورد تحلیل قرار گرفته است:

---

9. well-formedness
10. ill-formedness
11. gradient
12. case
13. specificity
14. STAY
15. unmarked
16. topic
17. focus
18. ALIGN-FOCUS
19. TOP-First

فاعل << هم ترازى - تاكيد >> مبتدا - آغاز >> ايستايى

۵- عوامل كلامى و محدوديت هاى شكل گرفته براساس اين عوامل م ي توانند در تعيين گزينه بهينه^{۲۰} در رقابت ميان گزينه هاى مختلف نقشى مهم ايفا كنند.

۶- ويژگى بارز و مهم تابلوهائى^{۲۱} كه رقابت ميان گزينه هاى مختلف را جهت تعيين گزينه بهينه به نمايش مى گذارند، آن است كه مى توان همزمان طيفى از گزينه هاى كاملاً بد ساخت و نادرستورى را در کنار گزينه هاى خوش ساخت و درستورى يا بهينه مورد مقايسه قرار داد.

۷- نظريه بهينگى قادر به پاسخگويى درباره اجبارى و يا اختيارى بودن قلب نحوى است . اين نظريه نشان مى دهد كه عوامل كلامى باعث ايجاد تغيير در چيدمان كلمات مى شوند و همين امر باعث ايجاد تغيير در معناى تحليلى^{۲۲} جمله مى شود و تفاوت ميان گزينه هاى مختلف را ايجاد مى كند.

۱ ۵ - هدف ها

۱- بررسى مساله اى كلاسيك در زبان شناسى يعنى ترتيب پايه اى كلمات و قلب نحوى در قالب نظريه اى جديد در زبان شناسى زائشى تحت عنوان نظريه بهينگى كه در فارسى كمتر اثرى در اين قالب به بررسى نحوى پرداخته است.

۲- رفع برخى از ابهامات درباره مسائل مطرح شده در پژوهش با به كارگيرى روشى مدون و برآمده از دامان زبان شناسى زائشى هدف ديگرى است كه براى پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است.

۳- بررسى و تحقيق درباره اين كه آيا شم زباني ما بر اساس آنچه رتبه بندى محدوديت هاى نحوى^{۲۳} خوانده مى شود، به قضاوت درباره خوش ساختى و يا بد ساختى جملات مى پردازد.

۴- و در نهايت قضاوت پيرامون توانايى نظريه بهينگى در تبين مسائل مهم و پيچيده ي نحوى هدف ديگر اين رساله است.

۱ ۶ - ضرورت انجام تحقيق

---

20. optimal candidate
21. tableau
22. analytic meaning
23. syntactic constraints ranking

نظریه OT نظریه ای جوان و کمتر شناخته شده در میان زبان شناسان ایرانی است . شاید گستره استیلای نظریات غالب در نحو همچون اصول و پارامترها²⁴ (یا برنامه کمینه گرا²⁵ که در ادامه همین نظریه شکل گرفته است) باعث شده زبان شناسان ایرانی کمتر به سراغ این نظریه رفته باشند . البته باید توجه داشت که OT در حوزه واج شناسی قدری جدی تر در میان زبان شناسی فارسی شناخته و به کار گرفته شده است، اما در حوزه نحو و به ویژه درباره بررسی « ترتیب بی نشان کلمات و ارتباط آن با قلب نحوی » در این قالب نظری تحقیقی جامع صورت نگرفته است . علاوه بر این مطالعه آثار زبان شناسان برجسته ایرانی نظیر : کریمی (۲۰۰۳ و ۲۰۰۵)، درزی (۱۹۹۶)، طالقانی (۲۰۰۸) و برخی دیگر نشان از آن دارد که هنوز بسیاری از مسایل مربوط به قلب نحوی و ترتیب کلمات بدون پاسخ و یا مبهم مانده اند، همین امر ضرورت پرداختن به « ترتیب پایه ای کلمات و قلب نحوی در زبان فارسی، براساس رویکردی بهینه گرا » را توجیه می کند. در ضمن سعی شده تا حد امکان، مقایسه ای با سایر چارچوب های نظری، به ویژه برنامه کمینه گرا، انجام گیرد.

۱ ۴ - کاربردهای متصور از تحقیق

این اثر یک تحقیق نظری است بنابراین، انتظار نگارنده نیز در همین حیطه تعریف می شود: یعنی حل نظری برخی از مسائل مطرح در زبان شناسی زایشی در قالب بهینه گرایی . البته انتظار می رود که بتوانیم از نتایج این تحقیق در زبان شناسی کاربردی²⁶ به ویژه در آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان بهره گیریم . از طرفی با توجه به نگرش جدیدی که نظریه OT در خصوص نحوه انتخاب گزینه بهینه، پس از رقابت با سایر گزینه ها دارد می توان از این رهگذر زمینه ای فراهم کرد تا محققان زبان و ذهن در خصوص کارکرد ذهن به هنگام انتخاب گزینه بهینه و با استفاده از آنچه در سنت زبان شناسی زایشی توانش زبانی²⁷ نامیده می شود به پاسخ هایی درخور دست یابند. همچنین ساختار ریاضی گونه نحو در قالب بهینگی می تواند زمینه ای مناسب جهت استفاده از آن در زبان شناسی رایانشی²⁸ باشد.

۱ A - روش انجام تحقیق

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش عبارت بودند از :

---

24. principles and parameters
25. minimalist program
26 . applied linguistics
27. linguistic competence
28. computational linguistics

۱ - ششم زبانی نگارنده

۲ - گویشوران فارسی معیار

۳ - متون به زبان فارسی

در این تحقیق با تکیه بر ششم زبانی نگارنده، جملات رایجی که از گویشوران فارسی زبان در مکالمات روزمره شنیده شده و یا در جراید و ... مشاهده شده است، مورد بررسی قرار گرفته اند.

۱ ۹ - روش تجزیه و تحلیل داده ها

نحو در قالب OT خود از روشی مدون شامل مراحل زیرتبعیت می کند :

۱ - تعیین درونداد^{۲۹}

۲ - تعیین گزینه ها^{۳۰}

۳ - تعیین محدودیت ها

۴ - رتبه بندی محدودیت ها

۵ - رسم تابلو

۶ - امتیاز دهی و مقایسه گزینه ها

۷ - تعیین گزینه بهینه به عنوان گزینه خوش ساخت و دستوری .

اما به طور خلاصه می توان روش تجزیه و تحلیل را در این تحقیق، روش توصیفی - تحلیلی دانست. .

۱ ۱۰ - قلمرو تحقیق

زبان فارسی معیار و گویشوران فارسی معیار قلمرو این تحقیق هم زمانی بوده اند.

۱ ۱۱ - جامعه آماری و روش نمونه گیری

جملات رایج و متداولی که نگارنده از زبان گویشوران فارسی معیار شنیده و یا در جراید، روزنامه ها و ... خوانده است بر اساس شم زبانی پژوهشگر، و به صورت کاملاً تصادفی به عنوان جامعه آماری انتخاب شده اند.

۱۴۱ - نگاهی اجمالی به زبان فارسی

آنچه امروزه، به عنوان زبان فارسی^{۳۱} می شناسیم در واقع زبانی است از خانواده زبان های هند و اروپایی. دراصل یکی از شاخه های زبان های هند و اروپایی زبانهای هند و ایرانی را شامل می شود که از بخش هندی و ایرانی تشکیل شده است. زبان های هندی زبان هایی نظیر سانسکریت و بسیاری از زبان های رایج در هندوستان و پاکستان را در برمی گیرد. شاخه ایرانی آن در ایران، افغانستان و تاجیکستان با لهجه های مختلف و متفاوت رواج دارد. آنچه به عنوان زبان فارسی در این تحقیق از آن یاد می شود زبان رایج در ایران، به ویژه مناطق شهری نظیر تهران و بخشهای مرکزی ایران است. این زبان اغلب زبان معیار در نظر گرفته شده و در رسانه ها نیز بدان تکلم می شود.

با توجه به هدف این پژوهش، نگارنده تفاوت های گاه بزرگ و معنا داری میان گویش های مختلف فارسی را در نظر نگرفته است و به بررسی گویش معیار فارسی پرداخته است. برخی دیگر از زبانهای ایرانی عبارتند از: دری، پشتو، تاجیکی، بلوچی و کردی.

نکته مهم دیگری که باید بدان توجه داشت آن است که میان زبان فاسی گفتاری و نوشتاری تفاوت های بسیاری وجود دارد. در واقع آنچه موضوع این پژوهش است یعنی انعطاف پذیری و چیدمان آزاد کلمات در زبان فارسی، در نوشتار کمتر به چشم می خورد. این نکته ای است که قمشی (۱۹۹۶) نیز در آغاز بحث خود بدان پرداخته است. از طرفی وی به این موضوع اشاره می کند که تنوع و گوناگونی چیدمان کلمات در فارسی گفتاری که ناشی از عوامل بسیار زیادی نظیر بافت^{۳۲} و عوامل کلامی و ... است که ما نیز آگاهانه از بررسی آنها صرفنظر کرده و به مطالعه فارسی گفتاری معیار پرداخته ایم.

۱۴۱ برخی مشخصات دستوری زبان فارسی

31. modern Persian language
32. context